

GALEN: O TOME DA JE NAJBOLJI LIJEČNIK UJEDNO I FILOZOF¹

prevela sa starogrčkoga jezika:
IVONA MALEŠ
Filozofski fakultet,
Sveučilište u Zagrebu
ivonamales123@gmail.com

I. (1) Ono što se dogodilo mnogim sportašima, koji, iako žele pobijediti na Olimpijskim igrama, a ne rade ništa kako bi to postigli, slično je onome što se dogodilo mnogim liječnicima: naime, hvale Hipokrata i smatraju ga najuglednijim, a radije čine sve osim onoga što trebaju da postanu nalik njemu. (2) Naime, Hipokrat kaže da astronomija i, naravno, geometrija, koja joj nužno prethodi, pridonose vrlo velikom dijelu liječničkoga umijeća: a današnji liječnici ne samo da se ne bave ni s jednom od njih, nego prekoravaju one koji to rade. (3) Što se tiče prirode tijela, Hipokrat je smatrao da je treba detaljno poznavati, govoreći da je to početak svakog razmatranja u medicini: a današnji se liječnici bave tim stvarima na takav način da ne samo da ne poznaju suštinu pojedinih dijelova, njihovu strukturu, oblik, veličinu ili međuodnose s okolnim dijelovima, nego ne znaju ni njihov položaj. (4) I upravo zato Hipokrat spominje da se, zbog neznanja o razlikovanju bolesti po vrstama i rodovima, događa da liječnici griješe u svojim terapijskim ciljevima, kada nas potiče da prakticiramo logičku nauku: međutim, današnji liječnici toliko zaostaju u takvom načinu rada, da čak optužuju one koji to rade da se bave beskorisnim stvarima. (5) Isto tako Hipokrat kaže da treba biti jako oprezan kod promišljanja o onome što se bolesniku događa, što se već dogodilo i što se tek ima dogoditi. A ti su liječnici toliko i u tom dijelu liječničkog umijeća izvježbani, da onoga koji predvidi krvarenje ili znojenje nazivaju vraćem i pripovjedačem čudesa! (6) Oni bi teško podnijeli kad bi netko drugi nešto drugo predvidio, a sami bi doista teško mogli odrediti način prehrane ovisno o tome kada će nastupiti vrhunac bolesti, a Hipokrat preporučuje upravo takav način prehrane. (7) Što je dakle preostalo od onoga u čemu trebaju nasljedovati Hipokrata? Zsigurno ništa vezano za vještinu izražavanja. Naime, Hipokrat je i u tome bio uspješan, dok za njih vrijedi obrnuto, jer vidimo da mnogi od njih dva puta griješe u jednoj te istoj riječi, nešto što nije lako ni zamisliti!

II. (1) Stoga sam odlučio otkriti razlog, kakav god on bio, zbog kojega svi, iako se dive tom čovjeku, ne čitaju njegove spise, a čak i da to rade, ne razumiju ono

¹ Prijevod načinjen prema izdanju teksta u knjizi: Kai Boldersen, *Galenos: Arzt und Philosoph*, (Stuttgart, Anton Hiersmann Verlag, 2021.), str. 42–53.

što se govori ili, ako bi i to uspjeli, ne usavršavaju teoriju praksom, sa željom da je utvrde i pretvore u naviku. (2) Smatram da ljudima sve polazi za rukom ako je prisutna volja i sposobnost. Neizbježno je da onaj koji ne posjeduje jedno od tog dvoga neće polučiti uspjeh. (3) Upravo kod sportaša vidimo da ne postižu cilj ili zbog manjka fizičke sposobnosti ili zbog zapostavljanja vježbe: a što bi spriječilo onoga koji ima tjelesnu građu vrijednu pobjede i koji ustrajno vježba da osvoji mnoga natjecanja koja donose vijence? (4) Nisu li, dakle, današnji liječnici u obje stvari neuspješni, pa ne donose ni sposobnost ni volju vrijednu spomena pri izvođenju liječničkog umijeća, ili pak jedno imaju, a drugo ne? (5) Ne čini mi se razumnim da ne postoji nitko s dostatnim mentalnim sposobnostima da bude uveden u umijeće koje je od tolike koristi za čovječanstvo, s obzirom na to da je svijet bio isti i prije i sada, nije se promijenio ni redosljed godišnjih doba ni Sunčeva putanja niti je kakva promjena zahvatila neku drugu zvijezdu, nepokretnu ili lutajuću. (6) Međutim, sasvim je razumno tvrditi da su loš odgoj današnjih ljudi i činjenica da se bogatstvo cijeni više nego vrlina razlozi zbog kojih ne postoji više nitko poput Fidije među kiparima, Apela među slikarima ni Hipokrata među liječnicima. (7) Pa ipak, nije bila mala prednost što smo se rodili nakon starih i naslijedili umijeća koja su kroz njih uznapredovala. Uostalom, naučivši u nekoliko godina ono što je Hipokrat otkrio u vrlo dugom vremenskom razdoblju, bilo je vrlo lako iskoristiti preostalo vrijeme života za otkrivanje ostalih stvari. (8) Nije moguće postići cilj kojemu medicina teži ako više cijenimo bogatstvo nego vrlinu i ako izučimo svoje umijeće ne radi dobrobiti ljudi, nego radi vlastite dobiti. Naime, drugi će se obogatiti prije nego što ćemo mi postići dotični cilj, jer nije moguće u isto se vrijeme bogatiti i baviti se tako velikim umijećem. Nužno je zanemariti jedno da bi se drugo obavljalo što revnije. (9) Možemo li, dakle, za ikoga od današnjih ljudi reći da nastoji steći samo onoliko novca koliko je potrebno da zadovolji osnovne tjelesne potrebe? Postoji li netko tko je sposoban ne samo tvrditi, nego i na djelu pokazati, da po prirodi granica bogatstva seže do suzbijanja gladi, žeđi i hladnoće?

III. (1) I ako postoji netko takav, prezirao bi Artakserksa i Perdiku: prvome ne bi nikada došao pred oči, a potonjega bi, ako bi bolovao od bolesti koja zahtijeva Hipokratovo umijeće, izliječio, ali ga zasigurno ne bi smatrao vrijednim stalnog druženja, nego bi liječio i stanovnike Kranona, Tasa i drugih siromašnih gradova. Stanovnicima Kosa ostavio bi Poliba i ostale učenike, dok bi on lutajući obišao cijelu Grčku. Naime, treba on nešto napisati i o prirodi krajeva. (2) Dakle, da bi vlastitim iskustvom provjerio ono naučeno iz knjiga, treba svakako na svoje oči vidjeti gradove: onaj okrenut prema jugu, onaj prema sjeveru, pa i prema istoku i prema zapadu, onda onaj koji leži u dolini ili na uzvisini i onaj koji se služi vodom dovedenom izvana, zdencima, kišnicom i vodom iz jezera i potoka,

(3) ne treba zanemariti ni ako se tko koristi odveć hladnom ili toplom, pa tako i lužnatom, sulfatnom ili kakvom drugom vodom. Treba vidjeti i grad u blizini velike rijeke, jezera, planine i mora te uzeti u obzir sve ono što nas je sâm Hipokrat naučio. (4) Stoga je nužno ne samo da onaj tko želi postati takav liječnik prezire novac nego i da bude iznimno radin. Onaj koji se opija, pretrpava hranom ili prepušta ljubavnim nasladama ne može biti sklon radu, ili, ukratko rečeno, onaj koji je rob požude i želuca. U svakom slučaju, pokazalo se da je pravi liječnik prijatelj umjerenosti i pratilac istine. (5) Nadalje, mora se služiti logičkom naukom kako bi znao koliko vrsta i rodova bolesti postoji i kako treba za svaku od njih pronaći neki pokazatelj za liječenje. (6) Ta nas ista nauka uči samoj prirodi tijela, onoj od primarnih elemenata, koji su međusobno pomiješani, drugoj od sekundarnih, perceptibilnih, koji se još nazivaju homogenima te trećoj od organskih dijelova. (7) Potrebno je učiti koja je korist svake od spomenutih stvari za živo biće i koja je njihova funkcija, i to ne bez provjeravanja, već uvjeravajući se dokazom i učeći se, dakako, prema logičkoj nauci. (8) Što još preostaje liječniku, koji se vrijedno bavi Hipokratovim umijećem, nego da bude filozof? Ako mu je dužnost da se uvježba u logičkoj teoriji da bi otkrio prirodu tijela, razlike među bolestima i pokazatelje liječenja, da prezire novac i vježba se u umjerenosti da bi ostao radin u vježbi tih stvari, onda već posjeduje sve sastavnice filozofije: logičku, fizičku i etičku. (9) Ne treba se bojati da će onaj koji prezire novac i vježba umjerenost učiniti nešto što nije pravo: naime, sve ono što ljudi nečasno počine, rade ili zbog ljubavi prema novcu koja uvjerava ili naslade koja opčinjava. (10) Nužno je onda da on posjeduje i ostale vrline. Naime, sve one slijede jedna drugu i nije moguće da onaj koji ima jednu od njih nema i sve ostale koje smjesta jedna drugu slijede kao da su povezane jednom niti. (11) Zaista, ako je filozofija liječnicima nužna i za početnu izobrazbu i praksu koja slijedi, očito je da je svaki uspješan liječnik ujedno i filozof. (12) Mislim da nikome ne treba dokaz za to da liječnicima treba filozofija da bi se mogli dobro služiti svojim umijećem, jer sam mnogo puta vidio da su ljekarnici, a ne liječnici, ti koji vole novac i koriste se umijećem za suprotno od onoga što je prirodno.

IV. (1) Hoćeš li se još svadati oko značenja riječi i pričati besmislice tvrdeći da liječnik može imati samokontrolu, biti umjeren, jači od novca i pravedan, a da nije filozof, te da poznaje prirodu tijela, funkcije organa, korisnost dijelova, razlike među bolestima i pokazatelje liječenja, a da nije podučen u logičkoj nauci? Ili ćeš, složivši se s tim činjenicama, imati obraza svadati se oko značenja riječi? (2) Svakako je kasno za to. Bilo bi bolje da se barem sada opametiš i da se ne prepireš oko glasova poput čavke ili vrane, nego stremiš istini u tim stvarima. (3) Zacijelo ne bi mogao reći, da bi itko ikada mogao biti dobar tkalac ili postolar bez učenja i vježbe, a da se netko pošten, razuman, precizan ili vješt u poznavanju prirode

može tek tako pojaviti, a da nije imao učitelje ili sâm sebe vježbao. (4) Dakle, ako je ta rasprava sramotna i nema druge nego raspravljati o značenjima riječi, a ne o činjenicama, onda prvo moramo biti filozofi, ako smo uistinu oponašatelji Hipokrata. I ako to radimo, ništa nas ne priječi ne samo da postanemo njemu slični nego i bolji od njega, učeći sve ono što je dobro kod njega zapisano, dok sami otkrivamo ono što je preostalo.